ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR – FACTOR DE MOBILITATE SPAȚIALĂ ȘI SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

HIGHER EDUCATION - A FACTOR OF SPATIAL AND SOCIAL MOBILITY OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Natalia MUNTEAN-BOLOGAN, doctorandă,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID ID: 0000-0003-4816-4410

REZUMAT: *În prezent, educația este un factor-cheie în rezolvarea unei game largi de probleme sociale, de la eradicarea sărăciei la încălzirea globală și epidemii la revoluții tehnologice. În acest context, se consideră că învățământul universitar are o responsabilitate mai mare ca facilitator al dezvoltării viitoare și factor de asigurare a coeziunii sociale. Dimensiunea socială a învățământului superior este un concept din ce în ce mai important în contextul punerii în aplicare a sistemului Bologna. În special în Europa, învățământul superior este privit prin prisma dimensiunii sociale. Această abordare se bazează pe contribuția învățământului superior la societate, în special în ceea ce privește formarea științifică și tehnică a populației, dezvoltarea personală, promovarea coeziunii și a mobilității sociale a grupurilor celor mai defavorizate. Dimensiunea socială a educației se referă la includerea tuturor grupurilor de studenți în procesul educațional (cu o atenție deosebită acordată integrării grupurilor dezavantajate din punct de vedere socioeconomic și a grupurilor cu nevoi speciale), luând în considerare beneficiile multiple ale învățământului universitar în ceea ce privește dezvoltarea socială a acestor grupuri, accesul la învățământul superior și numărul de persoane care finalizează învățământul superior Aceasta este o politică relativ nouă, iar dimensiunea socială a educației nu ar trebui privită ca o investiție cu beneficii pe termen scurt, cum ar fi creșterea capacității de inserție profesională, ci ca o investiție necesară pe termen lung cu beneficii semnificative pentru dezvoltarea socială, culturală și economică a societății în ansamblu.*

Cuvinte-cheie: *educație, învățământul superior, mobilitate spațială și socială, persoane cu dizabilități*

ABSTRACT: *Currently, education is a key factor in solving a wide range of social issues, from eradicating poverty to global warming, epidemics, and technological revolutions. In this context, higher education is seen as having a greater responsibility as a facilitator of future development and a factor in ensuring social cohesion. The*

social dimension of higher education is an increasingly important concept in the context of implementing the Bologna system. Particularly in Europe, higher education is viewed through the lens of its social dimension. This approach is based on higher education's contribution to society, particularly in terms of the scientific and technical training of the population, personal development, and the promotion of social cohesion and mobility for the most disadvantaged groups. The social dimension of education refers to the inclusion of all student groups in the educational process (with special attention given to the integration of socioeconomically disadvantaged groups and those with special needs), considering the multiple benefits of higher education regarding the social development of these groups, access to higher education, and the number of individuals who complete higher education. This is a relatively new policy, and the social dimension of education should not be viewed as an investment with short-term benefits, such as increasing employability, but rather as a necessary long-term investment with significant benefits for the social, cultural, and economic development of society as a whole.

Keywords: *education, higher education, spatial and social mobility, people with disabilities*

Educația astăzi este un factor cheie pentru rezolvarea multiplelor probleme ale societăților de la eradicarea sărăciei, încălzire globală, pandemii, până la revoluția tehnologică. Educația universitară este văzută în acest context ca având o responsabilitate crescută, asociindu-i-se atât rolul de promotor al dezvoltării viitoare, cât și cel de factor implicat în asigurarea coeziunii sociale.

Dimensiunea socială a educației superioare este un concept din ce în ce mai important și reflectă importanța în creștere dată de cei care elaborează politici publice numeroaselor componente ale procesului educațional din zona învățământului superior. Învățământul superior este văzut prin prisma dimensiunii sale sociale [6].

Aspectul social al educației este o politică relativ nouă care vizează creșterea accesului la învățământul superior și a numărului de absolvenți cu studii superioare în procesul educațional, inclusiv toate grupurile de studenți (cu o atenție deosebită la integrarea grupurilor socioeconomice dezavantajate sau a nevoilor speciale), ținând cont de faptul că învățământul universitar oferă multe beneficii societății.

Aspectul social al educației nu trebuie privit ca o investiție care oferă beneficii pe termen scurt, cum ar fi creșterea capacității de inserție profesională, ci ca o investiție necesară pe termen lung, care oferă beneficii semnificative dezvoltării societății în ansamblu din punct de vedere social, cultural și economic [7, p.105].

Mobilitatea persoanelor cu dizabilități ca obiect de cercetare poate fi considerată în două aspecte: social și fizic. În acest caz, poziția persoanelor cu dizabilități în sistemul de stratificare socială - profesională, politică, economică etc. - depinde de accesul persoanei cu dizabilități la canale de circulație verticală. Mobilitatea socială

a persoanelor cu dizabilități este inextricabil legată de mobilitatea lor fizică, care este asigurată prin crearea unui mediu accesibil [9].

Mobilitatea socială a persoanelor cu dizabilități este o interpretare mai largă a conceptului de mobilitate. Fără îndoială, este necesar să se evalueze mobilitatea persoanelor cu dizabilități sub ambele aspecte, adică este necesar să se caracterizeze atât mobilitatea fizică, cât și mobilitatea socială a persoanelor cu dizabilități, ceea ce este legat de analiza punerii în aplicare a unui număr de cerințe ale convenției. O abordare a dizabilității bazată pe drepturi a condus la necesitatea de a se pune accentul pe barierele din cadrul societății care împiedică o persoană să aibă acces la serviciile sociale principale, să își realizeze întregul potențial și să își exercite drepturile. Aceasta se află în centrul modelului social al dizabilității [6, 7, 9].

Mediul educațional, este un mediu cu o certă calitate socială. Calitatea socială a mediului educațional este condiționată de funcțiile pe care le îndeplinește. Calitatea educației determină, în mare măsură, calitatea vieții și creează oportunități pentru realizarea în volum deplin a capacităților fiecărui cetățean.

Pentru o persoană cu dizabilități, obținerea unui învățământ superior într-un mediu universitar obișnuit nu înseamnă doar obținerea uni diplome, ci dobândirea de cunoștințe și competențe profesionale.

Educația incluzivă promovează *dobândirea de competențe pentru depășirea barierelor și dificultăților legate de dizabilități,* o rețea extinsă de contacte sociale care pot fi mobilizate în diverse scopuri, o mobilitate spațială sporită, ceea ce duce, în cele din urmă, la *creșterea oportunităților de a participa în diferite domenii ale vieții sociale și la șanse de mobilitate socială ascendentă.*

Prin urmare, considerăm că învățământul superior poate să acționeze ca un agent stimulent de incluziune socială, construind resursele studenților și astfel, contribuind la includerea lor în diferite subsisteme ale societății: economic, politic, cultural și social [2, 3].

În prezent, nicio instituție de învățământ superior din statele dezvoltate, inclusiv Republica Moldova, nu are dreptul de a refuza admiterea unui candidat cu dizabilități.

Până în prezent, diferite țări din întreaga lume și-au dezvoltat propriile modele de educație profesională a persoanelor cu dizabilități, de sprijin pentru educația acestora în instituțiile de învățământ superior și de încadrarea ulterioară în câmpul muncii.

Articolul dat oferă o imagine de ansamblu a practicilor de incluziune în învățământul superior pentru studenții cu dizabilități, precum și a practicilor de sprijin pentru angajarea și dezvoltarea profesională și personală a acestora, în țările dezvoltate.

În pofida diferențelor existente în modelele de educație profesională pentru persoanele cu dizabilități din țările străine, este posibil să identificăm caracteristici

similare care ne permit să vorbim despre accesibilitatea învățământului superior pentru persoanele cu dizabilități în țările dezvoltate.

Acestea sunt, în primul rând:

- ***prezența unei unități structurale în cadrul instituțiilor de învățământ superior*** responsabilă de crearea condițiilor speciale pentru educația studenților cu dizabilități;
- ***introducerea postului de coordonator (responsabil) la facultate*** (universitate) pentru lucrul cu studenții cu dizabilități;
- disponibilitatea ***specialiștilor în cadrul instituțiilor de învățământ superior care însoțesc studenții cu dizabilități*** în procesul educațional (mentori, tutori, antrenori etc.);
- ***dezvoltarea de programe internaționale*** de schimb pentru studenții cu dizabilități.

Analiza comparativă a experienței practice de lucru a subdiviziunilor structurale (servicii, centre, departamente), care oferă sprijin și însoțire a studenților cu dizabilități în instituțiile de învățământ superior din țările europene, a permis să distingă tipurile lor:

- *cercetare;*
- *educaționale și de reabilitare (educațional-metodice și educațional-integrative);*
- *complexe.*

Parametrii care diferențiază ***centrele de cercetare*** de tipurile de unități prezentate mai sus sunt: efectuarea de cercetări științifice pe probleme de dizabilitate; aprobarea tehnologiilor dezvoltate în primul rând în condițiile instituțiilor de învățământ superior; redactarea tezelor; organizarea activității cu profesorii și personalul cu dizabilități și aprobarea diferitelor tehnologii adaptate pentru această categorie; publicarea în reviste, articole științifice, monografii; cooperarea cu departamentele de reabilitare, medicină, sănătate, psihologie; dezvoltarea de proiecte științifice internaționale și de granturi.

Activitățile unităților structurale de formare și reabilitare vizează: crearea bazei de reabilitare; organizarea sprijinului medical; elaborarea de recomandări privind organizarea procesului educațional; consilierea psihologică; elaborarea unui program individual de reabilitare; cooperarea cu centrele și serviciile de reabilitare locale și regionale.

Unitățile didactice și metodologice se caracterizează prin: asistență metodologică pentru cadrele didactice și personalul implicat în educația persoanelor cu dizabilități; organizarea și desfășurarea de cursuri de formare; unificarea documentelor și gestionarea documentelor; elaborarea de recomandări metodologice pentru profe-

sori și personal privind lucrul cu diferite categorii de studenți cu dizabilități; formarea cadrelor didactice în cadrul seminariilor și cursurilor educaționale și metodologice pentru predarea studenților cu dizabilități.

Domeniile caracteristice de activitate ale serviciilor de formare și incluziune sunt: prezentarea unui program universitar pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități; evaluarea obligatorie a nivelului de integrare a studenților cu dizabilități în mediul educațional; meditații educaționale obligatorii - tutorat; organizarea mobilității studenților cu dizabilități în cadrul programelor de schimb între universități; integrarea în câmpul muncii (stagii în întreprinderi, plasarea forței de muncă); asistență în adaptarea la diverse sporturi.

Analiza practicilor globale de acordare a sprijinului pentru educația profesională incluzivă și ocuparea forței de muncă a persoanelor cu dizabilități a arătat că multe țări din întreaga lume și-au înființat propriile centre și servicii de sprijin.

În baza rezultatelor comparative a experienței practice a unităților structurale (servicii, centre, departamente) care oferă sprijin și monitorizare a studenților cu dizabilități în instituțiile de învățământ superior din țările lumii, identificăm următoarele tipuri de unități structurale: departament de cercetare și dezvoltare și un departament de pregătire și reabilitare.

Sistemul de învățământ superior pentru studenții cu dizabilități din Republica Moldova necesită ca în instituția de învățământ să activeze centre sau departamente complexe. Centrele și departamentele implicate în cercetare, în activitățile didactice și metodologice, reabilitare și sprijin pentru educația incluzivă. Toate elaborările teoretico-științifice ale specialiștilor universităților privind educația studenților cu dizabilități trebuie testate în practică în condițiile unităților. Natura integrată a activităților serviciilor și centrelor este, de asemenea, legată de lipsa de finanțare pentru programe și proiecte de înaltă specializare, precum și de absența completă în majoritatea instituțiilor de învățământ superior a unităților structurale angajate în sprijin și însoțire.

În pofida existenței unor legi, regulamente interne și a unei tendințe din ce în ce mai clare de transformare a învățământului superior din Republica Moldova în educație incluzivă, există încă o lipsă de proceduri valabile la nivelul unităților de învățământ superior de învățare care să asigure accesul și șanse egale pentru studenți. cu dizabilități. În absența acestora, fiecare student va trebui să negocieze individual cu profesorii despre frecventarea orelor, obținerea materialelor de curs, efectuarea unor activități specifice disciplinelor și metodele de testare pentru evaluare și punctare.

În Republica Moldova contextul educațional pare să facă dovada unei acceptări a studenților cu dizabilități, dar această acceptare este una mai degrabă rezervată, fondată pe simțul comun și nu pe principii, pe proceduri și pe o cunoaștere a ceea ce reprezintă, de fapt, dizabilitatea și dreptul la educație al persoanelor cu dizabilități.

Referințe bibliografice:

1. HAUG, P. Understanding inclusive education: ideals and reality. In: *Scandinavian Journal of Disability Research*. 2017, 19(3). p. 206-217. DOI: 10.1080/15017419.2016.1224778.

2. MORINA, A., LOPEZ-GAVIRA, R., MOLINA, V. M. What if wecould Imagine an Ideal University? Narratives by Students with Disabilities. In: *International Journal of Disability, Development and Education*. 2017. Vol. 64, №4. p. 353-367. ISSN 1034-912X.

3. NORTH, D.C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Washington University: Cambridge University Press, 1990. 152 p. ISBN 9780511808678.

4. NORWICH, B. Recognising Value Tensions that Underlie Problems in Inclusive Education. In: Cambridge Journal of Education. 2014. p. 1-16. doi:10.1080/030576 4X.2014.963027.

5. RACU, A. (editor) *Accesibilitatea tinerilor cu dizabilități în universități (orientări teoretice și practice); Materialele conferinței științifice: Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior.* Editura Pontos, Chișinău 2017. 178 p.

6. RACU, A., MUNTEANU, N. Dimensiunea socială a studenților cu dizabilități .În: *Cercetarea pedagogică: exigențe contemporane și perspective de dezvoltare,* 3-4 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: CEP UPS „I.Creangă", 2023, Ediția 1-a, pp. 456-463. ISBN 978-9975-46-867-1 (PDF). DOI: https://doi.org/10.46727/c.03-04-11-2023.p455-462

7. RACU, A., POPOVICI, D.V., POPA VELEA, O. [et al.]. *Incluziunea socială în mediul academic: provocări, oportunități, soluții contemporane.* Suport didactic. Chișinău: Pontos, 2019 (Tipogr. "Print-Caro"). ISBN 978-9975-72-412-8.

8. TAYLOR, M., BASKETT, M., WREN, C. Managing the transition to university for disabled students. In: *Education + Trening.* 52, 165–175, 2010. doi.org/10.1108/ 00400911011027743.

9. КОРЖУК, С.В. Доступ к высшему образованию для лиц с ограничениями здоровья: ограничения и перспективы инклюзивного образования. В: *Социология и общество: социальное неравенство и социальная справедливость: V Всероссийский социологический конгресс.* 19-21 окт. 2016 г. Москва-Екатеринбург, Москва: Рос. об-во социологов, 2016а. с. 6586-6591.